

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**Министерства образования и науки Республики Дагестан****МКУ "УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ" МУНИЦИПАЛЬНОГО****ОБРАЗОВАНИЯ****"ХАСАВИЮРТОВСКИЙ РАЙОН"****МКОУ "Тенжеаульская СОШ им.М.М.Зумаева"****РАССМОТРЕНО****На заседании ШМО****Темиртдинова С.А.****Протокол №1 от «27» 08
2024 г.****СОГЛАСОВАНО****Зам директора по УВР****Шихмурзаева Г.К.****Протокол № 1 от «27» 08 2024
г.****УТВЕРЖДЕНО****Директор****Махтиев А.С.****Приказ № 652
от «30» 08 2024 г.****РАБОЧАЯ ПРОГРАММА****учебного предмета «Родного (кумыкского) языка»
для обучающихся 5 класса**

БАЯНЛЫКЪ СЁЗ

Программаны умуми сыпатлав

Аслу школалар учун яратылган ана тилден программа Федерал пачалыкъ билим берив стандартны аслу умуми билим берив ва мисал гысапда онгарылган аслу билим берив программаны талапларына кюрчюленип тизилген. Шо стандартларда муаллимлени ишинде янгы педагогика кьайдаланы кьоллав масъалалары, охувчуланы хас айрылыкълары, оланы чагъы, билим ва оьсюв даражалары, гьалиги жамият яшавуну талаплары, милли школаланы ишини бай сынавлары ва илму-ахтарыв ишлер гёз алгъа тутулган.

Янгы программа бизин миллетибизни маданиятын, ана тилин теренден уьйренивге, оланы сакълавгъа ва оьсдюрювге, ана тилде аслу умуми билим алывда янгы имканлыкълар болдурувгъа, тилибизде халкъыбызны милли хасиятларын сакълавгъа бакъдырылган. Шолайлыкъда, билим берив программа гьар охувчуну билим даражаларын артдырывгъа эркин ёл ача, ону класда яда уьйде оьзбашына чалышагъанда интернет булан пайдаланмагъа, билимин ва тарбиясын артдырмагъа генг имканлыкълар бере.

Къумукъ тил – къумукъ халкъны тили. Ана тил миллетни кюрчюсю бола: ана тил болмаса, миллет де болмай. Халкъны тарихи, маданияты, адаткъылыкълары ана тил булан тыгъыс байлавлукъда. Мактапларда ана тиллени абурун гётермек учун кёп чаралар гёрюле. Къумукъ тилде юрюлеген дарслар жамият къуллугъун кюте: олар миллетибизни менлигин сакълай, ана тилде гьакълашыв, къатнашыв чараланы кютегенден кьайры да, халкъны маданият байлыгъын артдыра, пикир этив мердешлерин камиллешдире.

Умуми школада 5 класда «Къумукъ тил» предметни уьйренивде шулай муратлар салына:

- ана тилни кѳумукъ халкъны тарихи ва маданияты булангъы тыгъыс байлавлугъун гѳрсетип, ону кѳумукъ халкъны милли маданиятын йимик къабул этип, тил миллетни менлигин сакълайгъан кѳуралланы бириси экенни англатыв;
- охувгъа, билим алывгъа охувчуланы гъаваслыгъын, иштагълыгъын тувдурув, оланы охув мердешлерин оьсдюрюв; ана тилге асырап янашма уьйретив, ону эстетика, кѳылыкъ якъдан адамны оьсювюне этеген таъсирин гѳрсетив;
- гъар гюнлюк яшавунда ва охув гъаракатында кѳумукъ тилде уста кюйде сѳйлеме уьйретив, сѳйлев тилин байытив, ону чеберлигин артдырыв, аслу умуми охув усталыкъланы ва гъаракатланы бойсындырыв;
- терен билим берив, кѳумукъ тилни кѳурулушун, ону аваз системасын, сѳз байлыгъын, морфология, синтаксис, пунктуация ва тюзъязыв нормаларын уьйретив, яшланы адабият тилни къайдаларына кюрчюленип сѳйлемеге ва язмага уьйретив, оланы сѳз хазнасын байытив, тилни гъакъында бир-бир умуми илму англавлагъа уьйретив.
- ана тилни уьйренивге бакъдырылгъан яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдишив, охувчу яшларда наслудан наслугъа бериле гелген кѳумукъ халкъны асил хасиятларыны уьлгюлерин болдурув. Шону кюрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оьз борчларын кютме гъазирлик, таза кѳылыкълы, оьр инсан хасиятдагъы жамият ишлени яхшылашдырмакъ учун чалышывда талмайгъан, тюзлюкню, гертиликни къайратлы кюйде якълама гъазир хасиятланы болдурмакъ, демек, патриотланы тарбияламакъ.

Умуми школада кѳумукъ тилни уьйретивни борчлары:

- охувчулагъа дюньяда адамланы ва жамият аралыкъларын гелишдишивде, халкъны тарихин, милли маданиятын, яшавун уьйренивде тил кютеген кѳуллукъларын билдишив;

- фонетикадан, лексикадан, сёз яратывдан, морфологиядан, синтаксисден, стилистикадан, тюзъязывдан ва пунктуациядан программада белгиленген оьл- 6 чевдеги билимлени сёйлев ва языв тилде къоллама уьйретив; шо кюрчюде охувчуланы мекенли тюзъязыв ва пунктуация билимлерин ва англавларын болдурув;
- охувчуланы китап булан ишлемеге, билимлерин озбашына толумлашдырмагъа уьйретив, тюрлю-тюрлю китаплардан, журналлардан, сёзлюклерден, газетлерден, Интернетден, илму макъалалардан, адабият асарлардан, тестлерден пайдаланма уьйретив;
- тилни чалынывуну гёзеллигин, ону байлыгъын, сёз яратывдагъы имканлыкъларын, чеберлик янларын ва оьзге байлыкъларын гёрсетип, сёйлев ва языв тилни чеберлиги инсанны куьлтурасыны хас айрылыкъларыны бириси экенин билдирив;
- къумукъ тилде язылгъан гёрмекли чебер асарланы тилине асасланып, тилибизни чеберлигин, ону гёзеллигин, сёзню чеберлик гючюн гёрсетип, ана тилни стил якъдан чеберлигине ес болмагъа болушлукъ этив
- тилни къурулушу булан, ону оьсюв къайдалары булан, стилистика ресурслары булан, аслу нормалары булан байлавлу маълуматлагъа ес этив; охувчуланы охув ва языв куьлтурасын, тюрлю-тюрлю сёйлев гъаракатларын болдурув, сёйлев ва языв тилге хас нормаларын къоллама уьйретив;
- къатнашыв чараланы яшавгъа чыгъармакъ учун диалог ва монолог къайдалар булан байлавлу тизив мердешлени болдурув, ана тилни уьйренивге бакъдырылгъан яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдирив, охувчу яшларда наслудан наслугъа бериле гелген къумукъ халкъны асил хасиятларыны уьлгюлерин болдурув. Шону кюрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оьз борчларын кютме гъазир, таза къылыкълы, оьр инсан хасиятдагъы, жамият ишлени яхшылашдырмакъ учун чалышывда талмайгъан, тюзлюкню,

гертиликни къайратлы кюйде якълама гъазир хасиятланы болдурмакъ, демек, патриотланы тарбияламакъ.

Охув предметни умуми сыпатлав

Янгы стандартлар охувчуланы гъар класгъа гёре алынма герек билимлерин, бажарывлукъларын, тюрлю гъаракатларын: предметден алынагъан билимлер, дарсда берилеген англавланы теренлигин, предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун ва оъзюне хас натижаланы токъташдыра. Шо натижалар охувчуланы бажарывлукъларыны кёмеклиги булан оланы гъакълашыв, тил ва маданият булан байлавлу бажарывлукъларын артдыра.

Ана тил къумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ер тутагъанны билдирив, ону охув-билим алывда, адамны яратывчулугъунда, къылыкъ-тарбия алыв ёлунда ойнайгъан къуллугъун аян этив. Охувчуну ана тилге бакъгъан якъдагъы сюювюн артдырыв, ону булан оъктем болма уыйретив, милли маданият гысапда ону тазалыгъын якълав ва сёйлев пагъмусун артдырыв. Сёйлейгенде, оъзюню ойларын айтагъанда герек чакъы сёз байлыгъын болдурув ва тилни тюрлю-тюрлю грамматика къуралларын къоллап билив, сейлейгенде тилини чеберлигине тергев берип, оъзю оъзюню тилини чеберлик даражасына багъа берип болагъан бажарывланы тувдура

Тилге уыйренивде охувчулар етишме герекли предметлик бажарывлукълар шулардыр

- адабият тилни нормалары булан байлавлу башлапгъы англавлагъа ес болмакъ, лакъырлашывда тюз сейлевню ёругъун сакъламакъ;
- гечилген англавлагъа гёре орфографиядан, пунктуациядан алынагъан билимлени оъзлер къургъан яда берилген текстлерде тюз къоллап бажармакъ;

- оьзю язгъан яда бирев язгъан текстни тергеп, тюзлемек (текстни тергейгенде ана тил предметден алынган билимлерин тюз къолламакъ).

Тилчилик бажарывлукълар булан байлавлу гъасиллер:

- тилни къурулушун, ону оьсювюн, нормаларын, охувчуланы сёз байлыгъын ва оланы сёйлевюн грамматика якъдан байытмакъ;
- программада гёрсетилген тил булан байлавлу аслу маълуматланы билмек ва оланы англатып бажармакъ
- тюрлю-тюрлю сёзлюклер, китаплар, газетлер булан пайдаланып болмакъ

Охувчуларда маданиятлыкъ бажарывлукълар (культурологические компетенции) болдурулсун учун оланы билим хазнасында шулай англавланы яратма тюше:

- ана тил къумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ер тутагъанны билдирмек, ону охув-билим алывда, адамны яратывчулугъунда, къылыкътарбия алыв ёлунда кютеген къуллугъун англамакъ;
- къумукъ тилни оьзюне хас болагъан белгилерин, сёйлевде къолланагъан къылыкъ нормаларын, янгыз къумукъ тилге хас болагъан сёзлени маъналарын токъташдырып билмек.

Программа гъакълашыв-гъаракатчылыкъ къайдада тизилген. Шо къайдагъа гёре берилеген материал охувчуну билимин ва ону гъаракатчылыкъ ругъун теренлешдирмек булан байлавлу.

Курсну гъар бёлюмю эки блокдан тизилген: биринчи блокда тил булан байлавлу англавлар бериле, экинчисинде буса, шо тил булан байлавлу англавланы уьйренегенде, не йимик охув гъаракатланы къоллама тюшегени гёрсетилген.

Ана тил курсну гъакълашыв-гъаракатчылыкъ къайдада юрютов ва предметлени бир-бири булангъы байлавлугъун гёз алгъа тутуп иш

гёрюв охувчуланы тюзъязыв ва тюз сёйлев пагъмуларын артдыражагъы белгили.

Охуп-язып билегенни гёрсетеген аламатлар шулардыр:

а) гъакълашыв универсал охув гъаракатлары: авуз тилде яда языв тилде сёйлейгенде, оъзюню ойларын айтагъанда таман чакъы сёз байлыгъы болмакъ, ва тилни тюрлю-тюрлю грамматика къуралларын къоллап билмек;

б) уыйренив универсал гъаракатлары: масъаланы етдиринкли кюйде са- 9 лып бажармакъ; охувчуланы логика ойлашывун оъсдюрювде кёмек этмек, оланы китап булан ишлемеге, билимлерин оъзбашына толумлашдырмагъа уыйретмек; тил булан байлавлу тарыкъ информацияны табып, ону бир системагъа гелтирип билмек, охувда компьютер булан байлавлу янгы технологияланы къоллама уыйренмек, аслу ва экинчи даражалы информацияны айырып билмек

в) низамлашдырыв (регулятивные) универсал охув къайдалары:

- гъаракатчылыкъ ишинде мурат тутуп билмек,

- оъзю-оъзюн тергеп ва тюзлеп билмек

, - сейлейген къайдасына тергев берип оъзюне багъа берип бажармакъ.

Гъасили, школа умуми культурасы булангъы, гележекде оъзюню охувун орта ва оър ожакъларда давам этип болагъан адамны гъазирлей.

Ана тилни мактап курсунда, охутувда алгъа салынагъан борчлагъа къыйышывлу этилип, фонетиканы, лексиканы, сёз яратывну, морфологияны, синтаксисни, тюзъязывны, пунктуацияны, стилистиканы бёлюклеринден тангланып алынган билимлер, шолай да жамиятны яшавунда бизин тилни кютеген къуллукълары, ону оъсювюню даражасы ва оъзге тюрлю маълуматлар берилген.

Школада ана тилни уйренивню курсуну материаллары класлагъа гёре шулай ерлешген: V, VI ва VII класларда фонетика, лексика, сёз яратыв, морфология ва тюзъязыв уйретиле. Синтаксисни тизимли курсу VIII ва IX класларда уйрениле. Тек синтаксисден ва пунктуациядан аслу англавлар, I—IV класларда уйренилген материалны такрарлагъан сонг, V класда да бериле. Шо гележекде морфологияны ва синтаксисни бир-бири булан байлавлукъда уйренивню гъакъындагъы агъамиятлы методика идеяны яшавгъа чыгъармагъа ва охувчулагъа синтаксисден, пунктуациядан ва сёйлевден берилеген англавларда синтаксисни курсун тизимли кюйде охума башлагъынча хыйлы алда кърмагъа имканлыкъ бере.

Йылны башында ва ахырында гечилген материалны такрарламакъ учун программада сагъатлар гёрсетиле, дарсланы юрютювню мекенли шартларына къарап, муаллим шо сагъатланы къоллай. Муаллим V—IX класлар учунгъу курсларда белгили янгы материал да кършулагъанын билмеге герек. Шолай материалны уьстюнде ишлев экинчилей къайтып уйренмекни тюрюл, янгыз такрарлавну ва теренлешдиривню талап эте.

Аслу школада «Къумукъ тил» курсуну мурады охув гъаракатны предметлени бир-биринден алынагъан ва предметни оьзюнден алынагъан муратларындан гъасили бола. Шо муратлагъа етишмеге охувчуланы бажарывлары булан байлавлу къарав кёмек эте. Шо къаравда юрюлеген дарслар охувчуланы гъакълашыв, тилчилик, маданиятчылыкъ англавларын болдура.

Гъакълашып бажарывлукъ гъакълашывну тюрлю-тюрлю къайдалары булан пайдаланып билмекни, охув ва языв тил культурасын камиллешдиривню, охувчуну къатнашывгъа гъазирлигин, айтагъан ойларын ойлашып айтмакъны, яшланы оьмюрюне, сынавуна, умуми школада гъар девюрге хас болагъан психология айрылыкъларына гёре тилни гъар тюрлю ситуацияларда къоллап билмекни талап эте.

Тилчилик бажарывлукълар тил кютеген ишаралыкъ ва жамият къуллукъларын англав, тилни къурулушун, ону оьсювюн, нормаларын, охувчуланы сёз байлыгъын ва оланы сёйлевюн грамматика якъдан байытив, охувчулагъа герек чакъы тил булан байлавлу аслу маълуматланы билив ва оланы англатып бажарыв, тюрлю-тюрлю сёзлюклер булан пайдаланыв билимлени кёмеклиги булан таъмин этиле.

Охувчуларда культуралыкъ бажарывлар болдурулсун учун оланы билим хазнасында шулай англавланы яратма тюше:

а) къумукъ тилни къумукъ халкъны тарихи булангъы байлавну аян этив;

б) ана тил къумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ерни тутагъанны билдирив;

в) ана тилни охув-билим алывда, адамны яратывчулукъ ишинде, къылыкъ-тарбия алыв ёлунда кютеген къуллугъун билдирив;

г) къумукъ тилни оьсюне хас болагъан белгилерин, сёйлевде къолланагъан къылыкъ нормаларын, янгыз къумукъ тилге хас болагъан сёзлени маъналарын, къалиплерин гёрсетип бажарыв.

Программа гъалиги методикагъа хас болагъан тюшюнюв-гъакълашыв (сознательно-коммуникативный) ва чалышывчулукъ (деятельностный) къаравлагъа янашып тизилген.

Тюшюнюв-гъакълашыв къайдада 5 класда къумукъ тилге уьйретивни аслу ёллары шулардыр.

Гъакълашыв къайда тилге уьйретивни мурадын токъташдыра: охувчуну гъакълашыв бажарывларын болдура. Бу къайданы яшавгъа чыгъарыв охувчуланы сёйлев гъаракатында билим ва уьйрениш мердешлерин тувдура. Гъакълашыв къайда охув процесс сёйлев гъаракатын теренлешдишивге бакъдырылма герекни, охув процессни нечакъы бола буса адатлангъан къумукъ тилде сёйлевге ювукълашдырмакъны талап эте. Къумукъ тил дарсларда юрюлеген

бары да ишлер шо талап булан байлавлу юрюлме тюше. Сёйлев тилге сёйлей туруп уйренмек – гьакълашыв къайданы хас айрылыгъы гысапла

Тюшюнюв принципге гёре тил материалы яшланы охувгъа уйретивде аслу охув материалы гысаплана. Тил булан байлавлу аламатланы тюшюнюп англав къумукъ тилде эркин сёйлевню шартларындан бириси гысаплана. Гьакълашыв ва тюшюнюв къайдалар биригип методика илмуда тюшюнювгьакълашыв къайданы яратгъан

Умуми охувда салынгъан масъалаланы натижа береген кюйде чечилмекни аслу мурады – сёйлев ва языв тилни оър даражада къоллап билмек. Тилчилик кюрчюсюнде гьакълашыв ва маданият компетенцияларын болдурув – «Къумукъ тил» предметни аслу мурады бола. Гьакълашыв ва маданият компетенциялар тил оьсдюрюв дарсларда амалгъа геле, тилчилик компетенция буса тилни системасын уйренегенде яратыла.

Шу программа эки гесекден тизилген: «Тилни къурулушу» ва «Байлав тилни оьсдюрюв». Эки де бёлюк бир-бири булан тыгъыс кюйде байлавлу, неге тюгюл байлавлу тилни оьсдюрюв тилни къурулушуна, ону нормаларына кюрчюленген. Шо саялы тилни грамматика формаларын, къайдаларын билмек булан бирче, оланы сёйлев тилде тюз къоллап бажармакъ, ону чеберлигин гёрсетеген имканлыкъларын сёйлев тилде къоллап билмек, ана тилге аявлап, асырап къаравгъа уйренмек, оьзюню тил гъазирлигин, тил культурасын артдырывгъа гъаваслыгъын болдурмакъ бажарывланы чараларын гёзалгъа тутма тюше.

АНА ТИЛГЕ УЇРРЕТИВНИ ИЧДЕЛИГИ

Эсге алайыкъ, уйренейик, такрарлайыкъ.

Сёзню тизими. Къошма сёзлер. Толу маъналы ва кёмекчи тил
гесимлер. Атлыкъ. Сыпатлыкъ. Санавлукъ. Орунча. Ишлик.
Гьаллыкъ. Байлавучлар ва тиркевючлер.

Тил ва дюнья.

Тил ва тил илму.

Языв тил ва сёйлев тил.

Синтаксис ва пунктуация.

Сёзтагъымлар. Жумла. Хабар, сорав, буйрукъ жумлалар. Чакъыров
жумлалар. Жумланы баш уйюрлери. Генглешген ва генглешмеген
жумлалар. Жумланы экинчи даражалы уйюрлери. Толумлукъ.
Белгилевюч. Гьал. Бир жынслы уйюрлери булангъы жумлалар.
Къуршайгъан сёзлери булангъы бир жынслы жумлалар. Чакъыров
сёзлери булангъы жумлалар. Къошма жумланы гьакъында англав.
Тувра сёз. Диалог.

Фонетика, графика ва тюзъязыв.

Сёйлейгенде авазланы тувулуву. Созукъ авазлар. Тутукъ авазлар.
Къатты ва йымышакъ тутукълар. Алфавит. Е, Ё, Ю, Я гьарпланы
къолланышы. Ъ ва Ь белгилени къолланышы. Бувун. Ургъу. Созукъ
авазланы гелишивю. Бир-бир тутукъланы айтылышыва язылышы.
Фонетика чечив.

Лексика.

Лексиканы гьакъында англав. Сёзлени кёп маъналыгъы. Сёзлени
тувра ва гёчюм маъналары. Аваздашлар. Маънадашлар.
Къаршыдашлар. Бирикген сёзтагъымлар.

Сёз яратыв, сёз тюрлендиригъ ва тюзъязыв.

Сёз яратывну ва сёз тюрлендиривни гъакъында англав. Сёз тюрлендиреген кьошумчалар. Сёз этеген кьошумчалар. Тамурланы ва тюплени тюз язылышы. Кьошумчаланы тюзъязылышы. Эки къабат тутукълар гелеген сёзлени тюз язылышы. Сёзлени сатырдан сатыргъа гёчюрюв къайдалар.

Морфология.

Тил гесимлени бёлюклери. Атлыкъ. Хас ва жынс атлыкълар. Жумлада атлыкъланы кьуллугъу. Атлыкъ чакъырывну кьуллугъунда. Сыпатлыкъ. Сыпатлыкъны морфология ва синтаксис белгилери. Ишлик. Гёчюм ва къалым ишликлер. Ишликни заман къалиплери

Такрарлав.

Синтаксис ва пунктуация. Фонетика, графика ва тюзъязыв. Лексика. Сёз яратыв ва тюзъязыв. Морфология ва тюзъязыв.

5 КЛАСДА «КЪУМУКЪ ТИЛ» ПРЕДМЕТНИ УЙРЕНИВДЕ ОХУВЧУЛАР ЕТИШМЕ ГЕРЕКЛИ ПЛАНЛАШДЫРЫЛГЪАН ГЪАСИЛЛЕРИ

Энчили гъасиллер

Шу талап, аян этип айтгъанда, охувчу, озбашына чалышып, билимин артдырывда, яшавда оз ерин табывны, алгъан билимлерин охувда къоллавну ва билим алывгъа бакъдырылгъан чалышивун не даражада арагъа чыгъарып бажаргъанын англата.

Охувчудан озюнден хас болагъан энчили гъасиллер шулардыр:
ватандаш-патриотлукъ тарбиялав:

— оз Ватанына (Россиягъа ва Дагъыстангъа) охувчуланы кыйматлы къаравун болдурув, оланы ватандаш бирлигин тарбиялав;

— Ватанны сююв, абурлав, оъзюню миллетине амин болув, анадаш топурагыбыз Къумукътюзге бакъган сююв гыслени тарбиялав ва патриот гыслерин гючлендирив;

— ана тил къумукъ халкъны тарихи ва маданияты булан тыгъыс байлавлу экенин англав, ону къумукъ халкъны милли маданиятын йимик къабул этив, ана тилге бакъган якъдагы сюювюн, гъаваслыгъын артдырыв;

— курсну тюрлю-тюрлю бёлюклерин уйренегенде тил адамланы бирбири булангы аралыкъларын болдурувда агъамиятлы къурал экенин англав;

— охувчуланы ана тилни уйренивге иштагылыгъын тувдурув, ана тил булан оъктем болма, ону тазалыгъын сакълама уйренив, оъзю оъзюню сёйлев байлыгъын артдырмагъа къаст этив;

— охувчуланы герек чакъы тил байлыгъын болдурув, оъзлени ойларын, гыслерин эркин кюйде къумукъ тилде айтмакъ учун герек чакъы тил къуралларын къоллап бажарыв, биревню яда оъзюню сёйлевюне тийишли кыймат бермеге уйренив;

— тилни чалынывуну гёзеллигин, ону байлыгъын, тилни лексикасыны тюрлю-тюрлю янлары барлыгъын гёрсетмеге, ону сёз яратывдагы имканлыкъларын, чеберлик янларын ва оъзге байлыкъларын гёрсетмеге бажарыв;

— жамиятны ва адамланы арасындагы аслу байлавлукъланы гелишивюн англамакъ, ватандашлыкъ ва жамият арада болмагъа тюшеген ихтиярланы якълавдагы англавларын оьсдюремек, алдына мекенли мурат салып ва яшавда оъз ерин табып болагъанлыгъын гёрсетмек, кёп тюрлю маданиятлар бар дюньяда Россияны оьзтёречилигин билмек ва англамакъ;

— оъз халкъыны тарихин, тилин билип, Ватаныны алдында жаваплыкъны тарбиялав;

— кѹмукъ тилни халкъыбызны тарихин, маданиятын уѳренивде агъамиятлыгъын билдирив;

— охувчуланы анадаш халкъыбызгъа ва оьзге халкълагъа бакъгъан сюювюн артдырыв;

— дюньягъа тюз кѹравларын яратыв; башгъа тили, дини бар халкълагъа, адамлагъа абурлу кюйде янашыв

; — гъаллашыв бажарывлукъларын яратыв; гъар тюрлю ишлерде уллулар ва гиччилер булан байлавлукълар юрютме уѳретив

— охувгъа жаваплы кюйде янашып, оьз камиллешивге, оьзбашына билим алывгъа гъавасландырыв;

— жамиятда юрюлеген яшав-туруш гъалланы бидирив; кѹвунлу гъалларда оьзюн тутуп ва башгъалагъа зиян болмайгъан гъалда иш гѳрме уѳретив;

— экология куьтурасын яратыв;

— уьягълюню агъамиятлылыгъын англатыв, агълюню вакиллерине рагъмулу янашып яшама уѳретив;

— охувчуланы эстетика гъакъылын оьсдюрюв;

— загъматгъа тюз кѹравну, жамият борчну кютме гъазирликни, намуслукъну, адамланы ишлерин ва хасиятларын тюз багъавлавну ёлларын сездирив;

ругъ ва эдеп-къылыкъ тарбиялав:

— тарыкълы затны тюз алып, оьзбашына пикир этип, охув масъалаланы оьзбашына чечме уѳретив;

— гъар адамгъа тюз ярашып, ону яшав сынавларына гѳре оьзтѳречелигин, яшавгъа оьзтѳрече кѹравун тюз англав;

— гъалиги замангъы агъамиятлы масъалаланы ичинде баш алып болмагъа уѳретив;

— ругъ байлыкълардан пайдаланма уѳретив;

— эдеп-инсап, кылыкъ-тарбия, адамгъа языкъсынын, уллугъа абур, сый, гъюрмет этив хасиятланы тарбиялав;

— яшав гьалланы тюз англамагъа, оланы агъамиятын, себеплерин, бирбири булангъы аралыкъларын уыйретив;

— касбу булан байлавлу ва башгъа тюрлю масъалаланы чечмеге уыйретмек (гьаллашыв, маълумат излев, анализ этив, бирликде иш гёрюв);

эстетика тарбиялав:

— охувчуланы чебер эстетика оьсювюне тийишли шартлар болдурув, оланы яратывчулукъ бажарывлукъларын оьсдюрюв

; — адамдагъы, айлана табияттагъы аривлюкню, гёзелликни гёрме, ону сезме, гыс этме уыйретив;

— текстни, асарны чебер охуйгъанда сакъланма герек къайдалар, оланы эстетика янын сезмеге уыйретив;

— гъар чебер асарда аривлюкню, чеберликни алааматлары гыс этме уыйретив;

— чебер асарлагъа, чебев сёйлевге эстетика якъдан багъа берме, оланы чебер алааматларын аян этме уыйретив.

— бизин адатларыбызны, къумукъ халкъгъа хас болагъан кылыкъланы, хасиятланы асырап, аяп, оьзлени хас кююнде юрютмеге ва сакъламагъа уыйретив;

савлукъ сакълав тарбиялав:

— савлукъгъа, къаркъарагъа пайдалы ва савлукъгъа къоркъучсуз гъаракатлагъа етишмекни тарбиялав;

— къаркъара савлугъун ва ругъ савлугъун аяп сакълама уыйретив.

загъмат тарбия:

— яшлыкъ загьматда чыныгъагъанын англатып, яшавдан ва чебер асарлардан мисаллар гелтирип, охувчуланы гъар тюрлю загьмат мердешлеге, гелтирив

— охувчуланы иштагъын тартагъан мердешли саниятлагъа къуршав.

экология тарбия:

— яшланы табиатны сакълав ва къорув ругъда тарбилав, табиатны къоруп сакълавну гъакъында да англатыв ишлер оьтгерив;

— табиатны суратлайгъан текстлени гечегенде айлана табиатдагъы аривлюкню, гёзелликни гёрме, сезме, гъис этме уьйретив;

— табиатны тазалыгъын болдурма, огъар зарал гелтиреген гъаракатлардан сакъланмагъа уьйретив;

илму-ахтарыв билимин къыйматлав:

— дюньяны гёрюнюшюн суратлайгъан башлапгъы илму англавларын, шолай да тилни системасы булан байлавлу англавларын теренлешдирив;

— яшланы теренден ойлашдырагъан масъалалагъа тергевюн бакъдырып, оланы озбашына илму-ахтарыв ишлер юрютме бажарывчулугъун теренлешдиримек.

МЕТАПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕРИ

5 класда «Къумукъ тил» предметни уьйренивде охувчулар етишме герекли метапредметлик гъасиллери шулардыр:

Унивесал охув гъаракатлары.

Аслу логика гъаракатлары:

— тил оьлчевлени (авазны, сёзню, жумланы ва текстни) олар кюрчюленген белгилеге гёре (грамматика, лексика ва шолай башгъа белгилеге гёре) бирбири булан тенглешдирмек; оланы ортакъ яда бир биринден айырагъан белгилерин токъташдырмакъ

; — тил оьлчевлени рас гелеген белгилерин токъташдырмакъ;

— тил оьлчевлени аслу белгилерин токъташдырмакъ (авазланы, тил гесимлени, жумлаланы, текстлени); олань бёлюклеге гёре айырмакъ;

— охувчуланы оьзбашьна герекли маълуматланы тапмагъа уьйретмек;

— муаллимни алгоритмасына гёре тилибизге хас болагъан ва хас болмайгъан белгилеге охувчуланы тергевюн тартмакъ;

— оьзбашьна тил оьлчевлени уьстюнде ишлемек;

— охув масъаланы чечегенде маълуматлар азлыкъ этегенни гьис этип, янгь кьошум маълуматлар гелтирип билмек;

— тил материалны уьстюнде ишлейгенде белгили бир гьалны тувдурагъан шартланы гелишин, себебин англатып, натижа чыгъармакъ.

Аслу илму-ахтарьв гъаракатлар:

— тил масъалаларын чечегенде соравланы илму-ахратьв кьуралы гьисапда кьоллап бажармакъ; — муаллимни кёмеклиги булан илму-ахтарьв ишни мурадын билмек;

— тапшурувну этилежек вариантларын тенглешдирип, олардан лап да кьыйышагъан вариантын англатып бажармакъ (алданокъ берилген белгилеге гёре);

— алданокъ берилген плангъа гёре гиччирек илму-ахтарьв иш оьтгермек; берилген плангъа гёре проект тапшурувну кютмек;

— натижалар чыгъармакъ, оьзю оьтгерген ахтарьв ишлеге гёре далиллер гелтирип толумлашдырмакъ (бёлюклеге бёлюп, тенглешдирип);

— уллулагъа сорап, олань да кьуршап, проект иш оьтгермек;

Информацияны уьстюнде ишлев:

— охув масъаласын чечегенде информацияны беривде тюрлю-тюрлю методланы, къуралланы къоллап бажармакъ

— тарыкълы информацияны айырып, анализ этип, англатып, огъар гёре гъасиллер чыгъарып, таблицалар, схемалар къоллап бажармакъ;

— герек-тарыкъ кюрчю материалланы (источниклени) табып бажармакъ, масала, талап этилеген информациягъа гёре сёзлюклени къоллап бажармакъ;

— сёзлюклени, охув китапланы къоллап тюз ва тюз туюл информацияны айырып билмек;

— муаллимни, уллуланы, ата-ананны кёмеклиги булан сёзлени язылышы, айтылышы, этилиши, оланы маъналары гъакъында къоркъунчсуз чараланы гёрюп, информация тапмагъа уйренмек;

— салынгъан охув масъалагъа гёре языв ва авуз текстлер гелтирип бажармакъ, оъзю тил масалаларына багъышлангъан шолай таблицалар ва схемалар этип бажармакъ;

— информацияны низамлашдырыгъанда, бир материалдан алынган гесекде салынган муратгъа гёре маъналы охувну къоллап бажармакъ;

— бир ойну гери урмакъ учун оъзюню далиллерин гелтирип бажармакъ;

— информацияны эсинде сакълап, ону низамлашдырып бажармакъ

5 класда охув йылны ахырына шулай гъакълашыв универсал охув гъаракатланы болдурма герек:

гъакълашыв гъаракатлар:

— тил булан байлавсуз гъакълашыв къуралланы, оланы маъналарын англамакъ;

— оьзюню ойларын ва гыслерин языв тилде яда авуздан салынган муратга ва белгили бир агвалатга гёре тюз кьуруп ва англатып болмакъ;

— сёйлевде йымышакъ, таъли тил булан сёйлеп, оьзгелер булан аралыкъ тутуп бажармакъ;

— сёйлевчюге гьюрметли кюйде янашып, диалогда ва эришивлю масъаланы арага салып ойлашаганда оьзюню тюз ёлда тутуп бажармакъ;

— ойлар, пикрулар, къаравлар рас гелмей, бир нече тюрлю болма ярайганны англамакъ;

— пикруларын, ойларын башгъалар булангы аралыкъда сёйлевню кылыкъ къайдаларындан тайышмай айтмакъ;

— авуз ва языв тиллерде ситуацияга гёре текстлер тизип билмек (суратлав, ойлашыв ва хабарлав);

— оьзю яда биревлер булан бирче этген илму-ахтарыв ишни натижасын чыгъарып гиччирек докладлар этип бажармакъ;

— этеген докладына гёре суратлар, слайдлар этип, оланы кьоллап бажармакъ

. — жумлаланы оьзюню сёйлевюнде ситуацияга гёре тюз кьоллап бажармакъ;

— оьзгелени сёйлевюне янашып тынгап ва сёйлеп бажармакъ, сёйленеген затны англамакъ, сёйлевде кьолланаган янгы сёзлени эсде сакъламакъ ва сёйлев чеберликни гыс этмек;

— текстни чебер охуп, текстге соравлар салып ва ону авуздан хабарлап билмек;

— оьзюню ойларын оьзге адамланы ойлары булан тенглешидирип, оланы башгъалыкъларын англамакъ;

— гъакълашывда монологну, диалогну герекли ерде тюз кьоллап бажармакъ.

Охув йылны ахырына 5 класда болдурулагъан низамлашдырылгъан универсал охув гъаракатлары:

Оъзю оъзюн низамлав (самоорганизация):

— натижа чыгъармакъ учун оъзю оъзюню ишин салынгъан масъалагъа гёре планлашдырып бажармакъ; — этме герек ишлени низамлы, системалы кюйде оьтгермек. Оъзю-оъзюн тергев:

— тюзевлю, онглу ва тюзевсюз, онгсуз этилген охув ишлени себебин токъташдырып, исбат этип бажармакъ;

— сёйлевде ва язывда къутгъарылгъан янгылышланы эбинден гелмек учун оъзюню охув гъаракатларын тюзелтип бажармакъ;

— оъзюню охув гъаракатларын охув масъалалар булан (тил оьлчевлени къолланышы, оланы хасиятлары булан) гелишдирип бажармакъ;

— тил материалын къоллайгъанда къутгъарылгъан орфография ва пунктуация янгылышланы табып бажармакъ;

— оъзюню охув гъаракатларын оъзюню классында охуйгъан яшланы гъаракатлары булан тенглешдирип, оланы берилген белгилеге, оьлчевлеге гёре тюз къыйматлап бажармакъ;

Бирче гъаракат гёрюв:

— охув масъалаланы чечивде салынгъан аз заманны ичинде яда узакъ заманны ичинде этилме герек ишлени чечмек учун гъаракат этмек;

— бирче юрюлежек ишлени мурадын англап, ортакъ ишни планлашдырып, сёйлешип, арагъа салып ойлашып салынгъан мурадгъа етишмек учун къаст этмек;

— башчылыкъ этме, тапшурувланы кютме, ирия болма, давлашыв, тюртюшюв масъалаланы чечмеге гъазир болмакъ;

— оъзюне тапшурулгъан жаваплы ишни кютме гъазир турмакъ;

- ортакъ ишге оъзю этген къошумну къыйматлап билмек;
- берилген уългюге гёре ортакъ проектлени оътгерме гъазир болмакъ.

Гъис интеллект:

- оъзюню ва оъзгелени гъис интеллектлерин тутуп бажармакъ;
- гъис булан байлавлу интеллектлени ачыкъ этип, оланы себебин англатып бажармакъ; оъзюню гъислерин низамлашдырып бажармакъ;

Принятие себя и других:

- оъзге адамланы ойларын тюз англап, оланы къабул этип бажармакъ, оъзю де, оъзгелер де янгылышма мумкин экенни билмек;
- оъзгелени де, оъзюн де айыпламай, терс гёрмей, ачыкъ кюйде къабул этмек;
- айланадагъы бары да затгъа контроллукъ юрютме бажарылмайгъанны англамакъ. Предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун гёрсетеген натижалар да (метапредметный) охув гъаракатында гёрмекли ер тутта. Предметлени бирибири булангъы байлавлугъун гёрсетеген гъасиллеге гире:
 - ана тилни оъзге предметлер булангъы байлавлугъун гёрсетеген англавлар, тюрлю источниклени, шоланы арасында Интернет ресурсланы да къоллап, охувчуланы билимлерин артдырып, оланы дюнья къаравларын генглешдирип ва халкъарада шо къаравланы тюз къоллама уйретив;
 - охув булан байлавлу бир план къуруп, шо планны натижаларын муаллимлер булан яда тенглилери булан бирче яшавгъа чыгъарывда оъзтёрече ёлланы белгилев;
 - охугъан текстни проблемасын тюз англап, ёравну (гипотезаны) арагъа чыгъарыв, материалны къурашдырып, оъзюню къаравларын

гертилемек учун далиллер гелтирив, айтылагъан пикруланы себеп аралыкъларын авуздан ва язып англатып билив ва гъасиллер чыгъарыв;

— оьзбашына оьз ишин гёзалгъа тутуп, оьзюню муштарлыкъ гъавасларын белгилеп бажарыв;

— тюрлю-тюрлю маълуматлар береген источниклени табып, оланы ахтарып, оьзбашына къоллап бажарыв;

— сёйлев гъаракатны тюрлюлерин къоллап билмек.

Къулакъасыв ва охув булан байлавлу талаплар:

а) авуз ва языв тилде берилген текстлени темасын, аслу ва экинчи даражалы маъналарын тюз англав;

б) охувну гъар тюрлю къайдалары булан (таныш болув, уьйренив, гёзден гечириг) пайдаланыв;

в) тюрлю-тюрлю стиллерде ва жанрларда язылгъан текстлени авуз лакъырда къоллав, къулакъасывну тюрлю къайдалары булан (айырыв, таныш болув, мекенли) пайдаланыв;

г) текстден тарыкълы болагъан информацияны айырып бажарыв мердешлеге ес болув;

д) тюрлю справочниклерден, газетлерден, журналлардан, охув компактдисклерден, Интернетден тарыкълы болагъан информацияны табып, ону къоллама уьйренив;

е) тюрлю-тюрлю сёзлюклер булан, электронный къураллар булан пайдаланып билив;

ж) оьзбашына тил булан байлавлу материал жыйма, ону бир ёрукъгъа (системагъа) гелтирме уьйренив, бир къалипдеги сёзлени башгъа къалиплерде къоллама уьйренив;

з) сёйлев тилде ёлугъагъан айтымланы маъна якъдан тенглешдирип, оланы стилистика башгъалыкъларын гёрсетип бажарыв.

Айтыв ва языв булан байлавлу талаплар:

а) гележекде охув гъаракатда салынгъан мурадын англав (хас ва коллектив), етишген муратлагъа кыймат берип, оланы авуз ва языв тилде англатыв;

б) охулгъан текстни тюрлю-тюрлю кыйдаларда айтып бажарыв (план тизив, хабарлав, конспект этив, аннотация языв);

в) охув ва языв текстлени тюрлю-тюрлю стиллерде къолламагъа уыйренив;

г) текстни къурулуш белгилерин сакълап (логика ва маъна якъдан къурулушун, жумлаланы бир-бири булангъы байлавун, темагъа кыйышывун), оъзюню ойларын, гыслерин авуз ва языв формаларда толукюйде англатып бажарыв; эшитгенине, гёргенине, дюньяда ёлугъагъан агъвалатлагъа оъз къаравун айтып ва оъзюню ойларын якълап бажарыв;

д) монологну ва диалогну тюрлюлерин герекли ерде тюз къоллап бажарыв;

е) сёйлевде къумукъ адабият тилни орфоэпия, лексика, грамматика, стилистика нормаларын сакълап билмек, язывда орфография ва пунктуация нормаланы къоллап билмек;

ж) сёйлев къатнашывда, сёйлевню этика нормаларын къоллап, оъзюню пагъмусун болдурув, ишараланы, юм-чум этивлени болгъан чакъы аз къоллап сёйлемеге уыйренив;

з) охув тармакъда ва гъар гюнлюк практикада оъзюню сёйлев нормаларына тергев берив; сёйлевюне, ону ичделигине, тил якъдан тизилишине кыймат берип билив, янгылышланы гёрсетип, оъзю язгъан текстлени редактировать этив;

и) оъзюню тенглилерини алдында доклад, реферат булан чыгып сёйлеме уйренив; эришивлерде, тарыкълы масъалаланы арагъа салып ойлашып сёйлевлерде ортакъчылыкъ этив; к) уйренген билимлерин гъар гюнлюк яшавда къоллап билмек; ана тилни оъзге предметлени уйренегенде къоллап билмек (масала, рус тил, тыш пачалыкъланы тиллерин уйренегенде);

л) бир ишни бирче этегенде, эришивлерде, тарыкълы темаланы арагъа салып ойлашагъанда адамлар булан гъакълашып билмек, къумукъ тилге хас болагъан милли-маданият нормаларын яхшы билмек.

ПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕР

Охув йылны ахырына бешинчи класда охуйгъан охувчу уйренежек:

- ана тилни халкъны яшавунда, жамият яшавда кютеген къуллугъун, ону байлыгъын ва чеберлигин англамакъ;
- ана тил халкъны ругъ байлыгъы экенине тюшюнмек; тил илмуну гъакъында, ону уьстюнде ишлеген ва ишлейген алимлени гъакъында англавун артдырмакъ;
- тюз язывда ва токътав белгилени къоллавда къолланагъан къайдаланы билмек;
- тюзъязыв ва токътав белгилер булан байлавлу масъалаланы чечегенде орфография сёзлюкню ва оъзге справочниклени къоллап бажармакъ;
- сёзню тизими, оъзбашына къолланагъан толу маъналы ва кёмекчи тил гесимлени гъакъында англавун мекенлешдирмек;
- жумладагъы сёз тагъымланы айырып, оланы аслу сёзюн ва таби болагъан сёзюн гёрсетип, олар къайсы тил гесимлерден тизилгенни англатып бажармакъ;
- жумланы аслу белгилерин англап ва ону грамматика тюбюн гёрсетип бажармакъ;

- жумлаланы сёйлевде не маънада къолланагъанына къарап, оланы тюрлюлерин билмек.
- текстдеги хабар, сорап, чакъырып жумлаланы тюз интонация булан охуп бажармакъ, токътав белгилени тюз къолламакъ;
- жумланы баш уьюрлерини ва экинчи даражалы уьюрлерини аслу белгилерин, оланы тюрлюлерин, олар аслу гьалда къайсы тил гесимден этилегенин билмек;
- жумланы синтаксис якъдан чечип бажармакъ;
- генглешмеген жумланы генглешген жумладан айырып, ону генглешдирип бажармакъ;
- жумланы бир жынслы уьюрлерин гёрсетип, оланы арасында салынагъан токътав белгилени англатып болмакъ;
- бир жынслы уьюрлери булангъы жумлаларда къуршайгъан сёзню къолланышын англай, къуршайгъан сёзню ва бир жынслы уьюрлени арасында салынагъан токътав белгилени биле;
- къошма жумланы къурулушун, ону ичиндеги простой жумлалар бирбирине нечик байланагъанны англай;
- къошма жумлада къолланагъан байлавучланы, салынагъан токътав белгилени биле;
- тувра сёз авторну сёзлери булан къоллангъанда салынагъан токътав белгилени англатып бола; — диалог деп негер айтылагъанны англай, ону янында токътав белгилени къолланышын биле.
- фонетика булан байлавлу аслу англавланы биле, аваз сёзню маънасын алышдырагъан къуллукъну кютегенин англай (бар - бир - бур - бюр - бер).
- созукъланы тутукъ авазлардан, янгыравланы сангыравлардан, оланы жутларын, къатты ва инче тутукъланы бир-биринден айырып биле;

- сёзлени фонетика якъдан чече; оланы язылагъан ва айтылагъан кююн авуздан ва транскрипциясын язып, англатып бола;
- Е, Ё, Ю, Я гьарпланы ва Ъ, Ь белгилени къолланышын яхшы биле;
- сёзлени бувунлагъа гёре бёлюп бола, оланы сатырдан сатыргъа гёчюрме биле;
- ургъуну гъакъында англаву бар, ону къолланышын биле;
- тюзъязыв сёзлюкден пайдаланып бола;
- сёзню тилни башгъа оьлчевлеринден айырып биле.
- сёзню лексика ва грамматика маъналарын, ону лексика маънасын тюрлю-тюрлю къайдаларда англатып бола;
- бир маъналы сёзлени кёп маъналы сёзлерден айырып бола, кёп маъналы сёзлени тувра ва гёчюм маъналарын гёрсетип бола;
- аваздашлар, маънадашлар, къаршыдашлар нечик сёзлер экенни биле;
- тувра ва гёчюм маънасы булангъы сёзлеге, маънадашланы тагъымларына, къаршыдашланы ва аваздашланы жутларына мисаллар гелтирип бола.
- бирикген сёзтагъымланы оланы белгилерине гёре айырып биле;
- бирикген сёзтагъымланы эркин сёзтагъымларда айырып биле;
- тюрлю-тюрлю сёзлюклени (орфография, русча-къумукъча, къумукъчарусча, маънадаш, фразеология, айтывлар ва аталар сёзлери) къоллама уйрене, оларда ёлугъагъан маъмулатлар булан пайдалана;
- оьзюню сёз байлыгъын артдыра;
- тамурланы, тюплени ва къошумчаланы тюз язылышын биле; ТАТУВ, ТАТЫВ; АЧЫВ, АЧУВ йимик сёзлени тюз язылышына уйрене;

- эки къабар тутукълар гелеген сёзлени язылышын биле;
- сёзлени сатырдан сатыргъа гёчюреген къайдаларын англай ва язывда къоллама бола;
- оьзбашына къолланагъан толу маъналы тил гесимлерин къуллукъчу тил гесимлерден айырып бола;
- атлыкъны маънасын ва аслу грамматика белгилерин англай; хас ва жынс атлыкъланы теклик ва кёплюк санавда санавда къоллап бола; атлыкъланы оьзге тил гесимлер булан гелишегенине тергев бере; атлыкъланы жумлада кютеген къуллугъун мисаллар гелтирип аянлай; авуз тилде атлыкъланы тийишли къалиплерде, лексика ва орфоэпия нормаларда къоллай; атлыкъны морфология якъдан чече; сёйлев тилде бир йимик сёзлер такрарланмасын учун учун атлыкъ маънадашлардан пайдаланып бола.
- ишликлени маъналарын, оланы аслу грамматика белгилерин биле; ишликлени барлыкъ ва ёкълукъ, гёчюм ва къалым къалиплерде къолланышын биле; -ма (-ме) ёкълукъ къошумчаны башгъа къошумчалардан айырып бола; ишликлени гъалиги, гележек. гетген заманларда къолланагъан къалиплерин биле, оланы авуз тилде къоллап мисаллар гелтирип бола; ишликлени заман къалиплерин байлавлу текстде къоллап, оланы гёчюм маъналарын англатып бола; ишликлени текстде тюрю-тюрю къалиплерде къолланышын гёрсетип бола.

КЛАСЛАГЪА ГЁРЕ ПРЕДМЕТНИ ТЕМАТИКА ПЛАНЛАШДЫРЫВ

Тематика планлашдырылыв йыллагъа гёре берилген, онда темалагъа гёре сагъатлар гёрсетилген.

Сагъатланы ва темаланы гезигин муаллим озюню къаравуна гёре алышдыры

№	Тема уроков Дарсны темасы	Часы сагъат	Дата	
			По плану	По факту
1.	Состав слова. Сложные слова. Сёзню гесеклери ва къошма сёзлер	1	4.09	
2.	Знамен. ч.р. Служ.ч.р. Существительное. Оъзбашына къолланагъан толу маъналары ва кёмекчи тил гесеклер. Атлыкъ	1	11.09	
3.	Прилагательное. Числительное. Местоимение . Глагол. Сыпатлыкъ. Санавлукъ. Орунча. Ишлик.	1	18.09	
4.	Наречие. Гъаллыкъ.	1	25.09	
5.	Союзы и послеслоги. Байлавучлар ва послеслоглар.	1	02.10	
6.	Наречие. Союзы и послеслоги. Гъаллыкъ. Байлавучлар ва послеслоглар. Беклешдилив.	1	9.10	
7.	Диктант	1	16.10	
8.	Работа над ошибками Обстоятельство. Гъаллыкъ. Жумла.	1	23.10	
9.	Словосочетание. Предложение. Повест.,воск.,вопр. пред.. Сёз тагъымлар. Хабар,сорав,чакъырыв ,буйрукъ жумлалар	1	30.10	
10.	Жумланы баш уьюрлери.Генглешген ва генглешмеген жумлалар	1	13.11	
11.	Жумланы экинчи даражалы уьюрлери. Толумлукъ. Белгилевюч. Гъал.	1	20.11	
12.	Бир жынслы уьюрлери булангъы жумлалар Къуршагъан сёзлери булангыбир жанслы жумлалар	1	27.11	
13.	Сложные пред. Слож.пред. с союзами. Къошма жумлаланы гъакъында англав. Чакъырыв сёзлери булангы жумлалар.	1	4.12	
14.	Тувра сёз. Диалог. Сёйлейгенде авазланы тувулуву. Созукъ ва тутукъ авазлар	1	11.12	
15.	Диктант	1	18.12	
16.	Хаталаны уьстюнен иш. Мягкие и твердые согласные.	1	25.12	

	Къатты ва йымышакъ тутукълар. Алфавит			
17.	Обозначение звуков при письме. Графика . Авазланы язывда гёрсетив. Графика.	1	15.01	
18.	Употребление букв Е,Ё,Ю,Я. Употребление букв Ъ и Ь У,Ё,Ю,Я гьарпланы къолланышы. Ъ и Ь бельгилени къолланышы	1	22.01	
19.	.Бувун. Ургъу. Созукъ авазланы гелишивю	1	29.01	
20.	.Правописание и произношение некот. Согласных. Фонетический разбор слов Бир-бир тутукъланы айтылышы ва язылышы. Фонетика чечив	1	05.02	
21.	Понятие о лексике. .Многочисл. Лексиканы гьакъында англав Сёзлени кёп маъналыгы.	1	12.02	
22.	Прямое и переносн.значение слов. Сёзлени тувра ва гёчюрюв маъналары.	1	19.02	
23.	Омонимы. Синонимы. Антонимы Аваздашлар. Маънадашлар. Къаршыдашлар	1	26.02	
24.	Сёз тюрлендиреген къошумчалар. Сёз этеген къошумчалар.	1	5.03	
25.	Диктант	1	12.03	
26.	Хаталаны уьстюнен иш. Тамурланы ва тюплени тюз язылышы. Къошумчаланы тюзьялынышы	1	19.03	
27.	Эки къабат тутукълар гелегн сёзлени тюз язылынышы.	1	2.04	
28.	Сёзлени сатардан сатыргъа гёчюрюв къайдалар.	1	9.04	
29.	Тил гесимлени бёлюклери.Атлакъ.Хас ва жынс атлыкълар	1	16.04	
30.	Жумлада атлыкъны къуллугъу. Атлыкъ чакъырывнукъуллугъунда	1	23.04	
31.	Сыпатлыкъ. Сыпатлыкъны морфология ва синтаксис белгилери	1	30.04	
32.	Ишлик. Гёчом ва къалым ишликлер. Ишликни заман къалиплери.	1	7.05	
33.	Диктант	1	14.05	
34.	Хаталаны уьстюнен иш. Йылны узагъына гечген темаланы такрарлав.	1	21.05	
35.	Обобщение	1	28.05	

Рекомендуемая литература:

1. Абдуллатипов А.Ю. Формирование исторических форм реализма в кумыкской литературе. Мах-ла издат. ДГУ 1981 г.
2. Аджиев А.М., Къумукъ халкъ авуз яратывчулугъун школада уыйренив. Махачкала Даг.учпедгиз, 1980 г.
3. Алибеков М., Алаты кумыков.
4. Алиев М.С. Зарождение и развитие кумыкской литературы (учебное пособие). Махачкала Дагиздат 1979 г.
5. Алиев М.С., Акаев М.Д. Революциядан алдагъы къумукъ адабият. Махачкала ДГУ 1980 г.
6. Бамматов Б.Гъ. «Орфографический словарь кумыкского языка», изд. Махачкала, 2005 г.
7. Гаджаматов Н.З., Саитов А.М., Сборник диктантов (для 5-11 классов)
8. Жачаев А. I, II, III тома изд. Махачкала, 2001, 2003, 2004 г.г.
9. Журнал «Къарчыгъа», под ред. Алишева Ш.
10. Журнал «Тангчолпан», под ред. Алиев К.
11. «Изложение с комплексным анализом текста» по Безымянной О.
12. Концепция модернизации Российского образования на период до 2010 г.
13. Лебеденко А.А. «Философия сердца в концепции Гуманной Педагогики». Издательский Дом Амонашвили Ш., 2005.
14. Лопатина М., Скребцова М. «Ступени мудрости: 50 уроков о добрых качествах для знаний с детьми младшего и среднего возраста», Лопатина М., Скребцова М. – М: Амрита – Русь, 2005 г. – 384 стр.: (серия «Образование и творчество»).

15. Мучник Б.Р. Культура письменной речи: формирование стилистического мышления – М. 1994 г.
16. Оьлмесов Н.Х., Методика кумыкского языка.
17. Оьлмесов Н.Х., Гаджамато Н.З., Внеклассное чтение.
18. Пословицы и поговорки. Сост. Абдурахманов А.К.
19. Саидов А.М., Проблемы и перспективы развития кумыкско-русского двуязычия. (Типология и функционирования).
20. Фольклер «Къумукъ халкъ ёмакълары», изд. Махачкала, 1989 г.
Составители: Магомедович А.С., Магомедович А.А.
21. Фольклор кумыкского языка. Сост. Гаджиев А.М.
22. Шихамедовна С.Гь. «Кумыки». изд. Махачкала, 1961 г.
23. Школьные учебники для 5-11 классов. Изд. Махачкала, НИИ педагогики.